

7. АНАЛІТИКА

УДК 377(477:4)(091)

DOI: [https://doi.org/10.63437/3083-6425-2026-1\(100\)-13](https://doi.org/10.63437/3083-6425-2026-1(100)-13)

Федоришин Василь,

доктор педагогічних наук, професор,
декан факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова,
Народний артист України, Заслужений діяч мистецтв,
м. Київ, Україна

Fedoryshyn Vasyl,

Doctor of Pedagogical Sciences, Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor, Dean of the Anatolii Avdiievskyi Faculty of Arts,
Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University,
Honored Art Worker of Ukraine, People's Artist of Ukraine,
Kyiv, Ukraine

<https://orcid.org/0009-0006-4153-6129>

Кульбаба Алла,

в.о. доцента кафедри оперної підготовки та музичної режисури,
старший викладач кафедри оперно-симфонічного диригування,
провідний диригент Національної опери України,
Народна артистка України,
м. Київ, Україна

Kulbaba Alla,

Acting Associate Professor of the Department of Opera Training and Music Directing,
Senior Lecturer of the Department of Opera and Symphony Conducting,
Leading Conductor of the National Opera of Ukraine, People's Artist of Ukraine,
Kyiv, Ukraine

<https://orcid.org/0009-0003-6924-3537>

Магера Сергій,

доцент кафедри оперного співу,
Національна музична академія України,
провідний соліст Національної опери України
Народний артист України,
м. Київ, Україна

Mahera Serhii,

Associate Professor of the Department of Opera Singing
at the National Music Academy of Ukraine,
Leading Soloist of the National Opera of Ukraine,
People's Artist of Ukraine,
Kyiv, Ukraine

<https://orcid.org/0009-0004-8136-0805>

ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄВРОПИ (КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ)

Анотація.

У статті здійснено порівняльний аналіз історичного становлення та розвитку професійної освіти в Україні та країнах Європи. Висвітлено витоки професійної підготовки на основі ремісничих традицій періоду Київської Русі та цехової системи XIV–XVIII ст., а також ранню інституціоналізацію професійного навчання у західноєвропейських країнах. Розглянуто особливості формування української системи професійної освіти під впливом імперських моделей (Російської імперії, Австро-Угорщини), централізованої радянської системи професійної освіти, сучасної модернізації в умовах незалежної України. Здійснено порівняння з європейською дуальною системою освіти, де поєднання навчання в закладі освіти та практичної діяльності на підприємстві забезпечує високий соціальний престиж і гнучкість професійного розвитку. Визначено ключові чинники модернізації української системи: децентралізація управління, інтеграція компетентнісного підходу, активізація взаємодії з роботодавцями та адаптація до потреб регіонального ринку праці. Здійснено системне зіставлення історичних моделей, визначено відмінності та подібності української та європейської систем професійної освіти та сформовано науково обґрунтовані рекомендації щодо подальшої гармонізації освітньої політики України з європейськими стандартами.

Ключові слова: професійна освіта; історичні витоки; дуальна система; компаративний аналіз; модернізація; ринок праці.

HISTORICAL ROOTS OF THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL EDUCATION IN UKRAINE AND EUROPEAN COUNTRIES: A COMPARATIVE ANALYSIS

Summary.

The article presents a comprehensive comparative analysis of the historical formation and development of vocational education in Ukraine and European countries. It highlights the origins of professional training based on craft traditions during the Kievan Rus period and the guild system of the 14th–18th centuries, as well as the early institutionalization of vocational education in Western European countries such as Germany, France, and the United Kingdom. The study examines the characteristics of the Ukrainian vocational education system under the influence of imperial models (Russian Empire, Austro-Hungarian Empire), the centralized Soviet system of vocational schools, and the contemporary modernization in independent Ukraine. A comparison is made with the European dual education system, where the combination of school-based learning and workplace practice ensures high social prestige and professional flexibility. The article identifies key factors for the modernization of the Ukrainian system, including decentralization of governance, implementation of a competency-based approach, active collaboration with employers, and adaptation to regional labor market needs. The scientific novelty lies in the systematic juxtaposition of historical models, identification of differences and similarities between Ukrainian and European vocational education systems, and the formulation of evidence-based recommendations for aligning Ukraine's educational policy with European standards.

Keywords: vocational education, dual system, history of education, comparative analysis, modernization, labor market.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку професійної освіти в Україні характеризується потребою гармонізації національної системи з європейськими та міжнародними стандартами. В умовах глобалізації, цифровізації економіки та швидкої трансформації ринку праці професійна освіта є важливим чинником забезпечення конкурентоспроможності кваліфікованих кадрів та ефективного функціонування економіки.

Наразі в Україні спостерігається низка серйозних проблем, зокрема: недостатня інтеграція системи професійної освіти з підприємствами та роботодавцями, недостатня гнучкість освітніх програм, обмежене впровадження дуальної освіти, а також традиційно низький соціальний престиж деяких видів професій. Водночас євроінтеграційні процеси вимагають модернізації структури закладів освіти, оновлення навчальних планів і впровадження компетентнісного підходу відповідно до

рекомендацій Європейського центру розвитку професійної підготовки (European Centre for the Development of Vocational Training).

У цьому контексті дослідження історичних, теоретичних і методичних аспектів розвитку професійної освіти в Україні та їх порівняння з досвідом західноєвропейських країн є вкрай актуальним для формування стратегії модернізації системи професійної освіти, підвищення соціального престижу робітничих професій і підготовки кваліфікованих кадрів. Сучасні реформи, зокрема створення центрів професійної досконалості та розвиток дуальної освіти, покликані підвищити якість підготовки фахівців і забезпечити ефективний зв'язок освіти з потребами ринку праці.

Мета статті полягає в системному аналізі історичного та сучасного розвитку професійної освіти в Україні, порівнянні її з європейськими моделями та визначенні напрямів модернізації на основі

компетентнісного та дуального підходів для підвищення ефективності підготовки професіоналів і гармонізації освітньої політики з міжнародними стандартами.

Для досягнення поставленої мети сформульовано такі завдання: проаналізувати історичні витоки професійної освіти в Україні та головні етапи її становлення; дослідити вплив імперських і радянських моделей на структуру та зміст професійної освіти в Україні; порівняти українську систему професійної освіти з європейськими моделями, зокрема дуальною системою європейських країн щодо управління, взаємодії з роботодавцями та соціального престижу професій; виявити сучасні проблеми та виклики української професійної освіти в контексті цифровізації, глобалізації та євроінтеграції. У цьому аспекті компаративний підхід дає змогу виявити спільні закономірності та специфічні риси формування національної системи професійної освіти, а також визначити напрями її подальшої модернізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематику професійної освіти досліджували І. Зязюн, О. Головка, Н. Гузій, Н. Дем'яненко, Н. Ничкало, Т. Іщенко, В. Кремень, І. Лукашевська, Г. Михайлішин, О. Сороколіта, С. Мороз, С. Гребінь, Н. Рідей, М. Хоменко та інші сучасні науковці. Проте наукових праць, присвячених порівнянню української системи професійної освіти з професійною освітою інших країн, вкрай мало, що і сприяло вибору теми дослідження.

Виклад основного матеріалу. Історичні витоки становлення та розвитку професійної освіти в Україні та країнах Західної Європи сягають давніх часів. На території України перші форми професійного навчання виникли ще в період Київської Русі (IX–XIII ст.), коли передача виробничого досвіду здійснювалася в межах родинного та майстерного навчання. Економічне піднесення держави, активні торговельні зв'язки з Візантією та країнами Балтійського регіону, зростання міст і укріплених центрів сприяли концентрації ремісників у міському середовищі.

Археологічні дослідження в Києві, Чернігові, Переяславі засвідчують існування спеціалізованих ремісничих кварталів і майстерень, де виготовляли металеві знаряддя праці, зброю, ювелірні прикраси, кераміку, тканини [1]. Саме в цих виробничих осередках відбувалася передача професійних знань. Головною формою підготовки було індивідуальне учнівство: підліток проживав або працював у майстерні майстра, поступово опановуючи технологічні операції від простих допоміжних робіт до самостійного виконання складних виробів. Передача досвіду мала переважно практичний характер і ґрунтувалася на принципі наслідування та особистого наставництва. Водночас вона передбачала засвоєння професійної етики, норм відповідальності за якість виробу, а також

елементів торговельної діяльності. У родинному середовищі ремісничі традиції часто передавалися спадково (від батька до сина), що сприяло формуванню династій майстрів. Таким чином, на території Київської Русі професійне навчання ще не мало інституційно оформленого характеру, проте вже існували чіткі механізми фахової соціалізації, які забезпечували відтворення ремісничих кадрів і підтримання високого рівня виробничої культури. Саме ці ранні форми індивідуального та родинно-майстерного навчання стали історичним підґрунтям для подальшого розвитку цехової та шкільної систем професійної освіти.

Згодом, упродовж XIV–XVIII ст. розвиток ремесел на українських землях зумовив поступове оформлення цехової системи як специфічної форми професійної організації виробництва. Особливо інтенсивно цей процес відбувався в містах, що функціонували на засадах магдебурзького права, зокрема у Львові, Києві, Кам'янець-Подільському. У цих центрах ремісничі об'єднання виступали не лише як економічні структури, а й як важливі соціальні інститути міського життя. Цехи виконували комплексну функцію. В економічному вимірі вони регламентували обсяги виробництва, стандарти якості, ціноутворення та умови доступу до професії. У соціальному аспекті цехи забезпечували взаємодопомогу своїм членам, підтримку в разі хвороби чи смерті, організацію релігійних свят і участь у міському самоврядуванні. Водночас освітня функція була однією з ключових, оскільки саме через цехову систему здійснювалася підготовка наступних поколінь фахівців.

Навчання здійснювалося за чітко структурованою ієрархією «учень – підмайстер – майстер». Учень укладав угоду з майстром і протягом декількох років опановував основи ремесла під його безпосереднім наглядом, поєднуючи виробничу практику з поступовим засвоєнням технологічних операцій. Після завершення терміну учнівства та складання відповідних випробувань він отримував статус підмайстра, що передбачав ширшу професійну автономію та можливість працювати в різних майстернях. Найвищим щаблем було здобуття звання майстра за умови виготовлення так званого шедевра (зразкової роботи), що підтверджував професійну компетентність [2]. Така багаторівнева система забезпечувала поступове та контрольоване оволодіння фахом, спадковість технологічних знань і підтримання високої якості продукції. Цехова організація також формувала корпоративну ідентичність ремісників. Належність до певного цеху визначала соціальний статус особи, її права й обов'язки в міській громаді. Спільні статuti, символіка, патрональні свята та внутрішня дисципліна сприяли консолідації професійної спільноти й розвитку колективної відповідальності. У такий спосіб цехи виступали не лише механізмом економічного регулювання,

а й важливим каналом соціалізації та професійної мобільності, закладаючи підвалини для подальшої інституціоналізації професійної освіти в Україні [2].

Аналогічні процеси відбувалися і в Західній Європі. Перші документально зафіксовані згадки про функціонування професійної освіти в країнах Західної Європи датуються XI–XIII ст. і пов'язані з формуванням цехової системи міських ремісничих корпорацій. У цей період у містах Італії, Франції, Англії та на території німецьких князівств виникають статути ремісничих об'єднань, що регламентували порядок учнівства, тривалість навчання, кваліфікаційні вимоги та процедуру переходу від статусу учня до підмайстра і майстра. Саме в межах цієї системи закладаються засади структурованої професійної підготовки, що поєднувала практичне навчання в майстерні з елементами теоретичного засвоєння ремесла. Запроваджується регламентований шлях професійного становлення – від учня до майстра, встановлюються строки навчання, вимоги до кваліфікаційних випробувань і стандарти якості продукції. Таким чином, професійна освіта поступово набуває нормативно визначеного характеру [4].

Подальша інституціоналізація професійної освіти відбувається в XVI–XVII ст., коли у Франції та Німеччині створюються спеціалізовані ремісничі та технічні школи, а в Англії ухвалюється нормативний акт про регламентацію учнівства – Статут про ремісників 1563 року (Statute of Artificers, 1563). Остаточного системного характеру професійна освіта цієї країни набуває у XIX ст. в умовах індустріалізації, коли держава починає активно втручатися в організацію технічного навчання та підготовку кваліфікованих кадрів для промисловості.

Проте, у порівнянні з Україною, там значно швидше сформувалася інституціоналізована система професійного навчання. Наприклад, в Італії, Німеччині, Франції та Англії вже в період Ренесансу та раннього модерну виникали спеціалізовані ремісничі та технічні школи, мануфактурні навчальні заклади, які поєднували практичну підготовку з теоретичними знаннями.

Порівняльно-історичний аналіз джерельної бази дає змогу обґрунтовано констатувати, що генеза професійної освіти в Україні та країнах Західної Європи має спільне ремісниче підґрунтя, сформоване в межах цехової організації виробництва, інституту учнівства та регламентованої системи передачі професійного досвіду. Саме ці структурні елементи визначили початкову модель професійної підготовки, що в подальшому зазнала інституціоналізації та трансформації відповідно до соціально-економічних умов кожного регіону.

На українських землях розвиток професійної освіти мав свою специфіку, обумовлену політичними та адміністративними умовами перебування

у складі Російської імперії та Австро-Угорщини. Це призводило до фрагментарності системи, обмеження автономії закладів професійної освіти та залежності професійної підготовки до потреб метрополій. Попри це, українські ремісничі традиції та цехова система забезпечили міцне підґрунтя для подальшого розвитку професійної освіти, яка згодом стала фундаментом для сучасної системи професійної освіти.

Отже, на основі вищезазначеного, можна стверджувати, що історичні витоки професійної освіти в Україні та Західній Європі мають спільні корені, проте відрізняються шляхами інституціоналізації, взаємодією з економічними та політичними структурами, а також рівнем автономності освітніх закладів. Розуміння цих історичних процесів є ключовим для аналізу сучасних реформ професійної освіти в Україні та її інтеграції в європейський освітній простір.

У XIX ст. професійна освіта в Україні поступово інституціоналізується під впливом європейських тенденцій технічного навчання, однак перебування українських земель у складі Російської імперії та Австро-Угорщини накладало суттєві обмеження. На західноукраїнських землях австрійська адміністрація сприяла розвитку ремісничих і технічних училищ у містах, тоді як у Наддніпрянській Україні імперська політика Росії визначала професійну підготовку як залежну від потреб промислового розвитку метрополії. Це призводило до нерівномірного розвитку закладів професійної освіти та обмеження їхньої автономії [1].

Варто зазначити, що регіон Донбасу відіграв особливу роль у розвитку професійної освіти в Україні, зумовлену його індустріальною спеціалізацією. Починаючи з кінця XIX ст., з початком інтенсивного промислового освоєння вугілля та металургії, виникла гостра потреба у кваліфікованих фахівцях для шахт, металургійних заводів і машинобудівних підприємств. У цей період у великих промислових містах Донбасу створювалися перші ремісничі та промислово-технічні училища. Ці заклади поєднували практичне навчання з теоретичними дисциплінами, забезпечуючи системне оволодіння професійними навичками [2].

На рубежі XIX–XX ст. у великих промислових центрах України, з-поміж яких Харків, Дніпро та Львів, з'являються перші промислово-технічні школи та професійні курси, що орієнтувалися на навчання робітників для фабрик і заводів. Ці заклади поєднували практичні навички та базові теоретичні знання, що створювало передумови для формування професійної освіти як системи. Водночас у сільській місцевості ремісничі традиції та навчання в майстернях залишалися головним джерелом підготовки спеціалістів, що свідчить про значну регіональну неоднорідність системи.

Після встановлення радянської влади професійна освіта в Україні зазнала радикальних трансформацій. Було створено централізовану систему професійно-технічних училищ (ПТУ), що мала масовий характер і безпосередньо забезпечувала кадрами індустріалізацію економіки. Радянська модель поєднувала навчання з практичною роботою на підприємствах, проте контроль держави над програмами і трудовими квотами суттєво обмежував автономію навчальних закладів та свободу вибору професій. Перевагами цієї системи були масштабність і гарантоване працевлаштування випускників, тоді як недоліком – низька гнучкість, обмежене впровадження інновацій і відірваність від реальних потреб ринку праці.

Таким чином, розвиток професійної освіти в Україні від ремісничих майстерень до радянської системи ПТУ демонструє поєднання спільних європейських традицій із специфічними політичними та економічними обмеженнями. Цей історичний контекст є орієнтиром для розуміння сучасних реформ професійної освіти, спрямованих на інтеграцію до європейських стандартів і впровадження дуальної та компетентнісно-орієнтованої освіти.

Ідентичні процеси спостерігалися в німецьких, французьких та англійських містах. Проте в країнах Західної Європи вже у період раннього Нового часу (що характеризується глибокими змінами у політичній організації, економіці, науці, релігії та культурі й охоплює кінець XV – першу половину XVIII ст.) відбувається процес інституціоналізації професійної підготовки, що реалізується через заснування спеціалізованих технічних шкіл і ремісничих академій. Так, наприклад, у XVIII ст. в Німеччині сформувалася модель, що згодом трансформувалася в сучасну дуальну систему освіти, засновану на поєднанні теоретичного навчання в закладі освіти та практичної підготовки на підприємстві.

Особливістю українського розвитку стало перебування її територій у складі імперських держав. Це зумовило фрагментарність освітньої політики та підпорядкованість професійної підготовки економічним інтересам метрополій. На відміну від західноєвропейських країн, де професійна освіта була важливим складником національних модернізаційних стратегій, в Україні вона тривалий час не мала автономної концептуальної основи.

У XX ст. відмінності між моделями ще більше поглибилися, адже у радянський період українська професійна освіта розвивалася в межах централізованої планової економіки. Система фабрично-заводських училищ і пізніше ПТУ забезпечувала масову підготовку кадрів для індустріалізації. Перевагою цієї моделі була масштабність та гарантоване працевлаштування, а недоліком – низька гнучкість і відсутність ринкових механізмів регулювання.

У країнах Західної Європи професійна освіта розвивалася на засадах соціального партнерства. Зокрема в Німеччині та Австрії було сформовано стабільну систему взаємодії держави, роботодавців і професійних палат. Координацію сучасних європейських підходів здійснює European Centre for the Development of Vocational Training, що сприяє гармонізації кваліфікаційних рамок та розвитку дуального навчання.

Варто зазначити, що історичний розвиток професійної освіти в Україні має виразну регіональну специфіку, зумовлену політичними, економічними та соціальними умовами. Так, у західних регіонах України, зокрема на території Львівщини, становлення системи професійної освіти відбувалося в умовах інтеграції цих земель до адміністративно-правового простору Австро-Угорщини. Визначальний вплив на організацію та зміст професійної підготовки чинила австрійська державна адміністрація, яка впроваджувала централізовану модель управління освітою, нормативне регулювання навчальних програм і стандартизацію фахової підготовки відповідно до потреб імперської економіки. Після входження Галичини до складу Австрійської імперії (а з 1867 р. – до дуалістичної монархії) освітня політика була спрямована на модернізацію ремісничого навчання та поступову його інституціоналізацію. У Львові, як адміністративному центрі краю, створювалися фахові школи, промислові та торговельні навчальні заклади, які діяли відповідно до імперських освітніх законів і підпорядковувалися крайовим і центральним органам влади. Така модель передбачала поєднання теоретичної підготовки з практичним навчанням, що відповідало тенденціям ранньої індустріалізації та розвитку міської економіки [2]. Таким чином, формування професійної освіти на Львівщині відбувалося не ізольовано, а в контексті загальноімперських реформ, які забезпечували нормативну уніфікацію, бюрократичну структурованість і поступовий перехід від цехової системи навчання до шкільно-інституційної моделі підготовки фахівців. Водночас Львівщина мала певні переваги над іншими регіонами України: порівняно високу автономію навчальних закладів, систематичне викладання теоретичних дисциплін поряд із практичним навчанням, а також тісний зв'язок зі столичними та європейськими освітніми інституціями. Це сприяло формуванню високого рівня підготовки спеціалістів і розвитку дуальної традиції освіти, поєднуючи навчання в училищі з практичною діяльністю у майстернях.

Натомість на Донеччині, розвиток професійної освіти був тісно пов'язаний з індустріалізацією регіону. Починаючи з кінця XIX ст. Донбас став центром видобутку вугілля, металургії та машинобудування, що створювало високий попит на кваліфікованих робітників. У таких містах, як Донецьк, Макіївка, Лисичанськ, Харцизьк,

відкривалися перші професійні школи та курси, зорієнтовані на підготовку шахтарів, металургів і слюсарів. Ці заклади поєднували практичні навички з базовими теоретичними знаннями. Проте автономія закладів була обмежена, а програми підготовки суворо координувалися з потребами промислових підприємств. У радянський період Донеччина стала одним із найбільших центрів ПТУ, де професійна освіта мала масовий характер і гарантувала працевлаштування випускників. Водночас централізована система обмежувала впровадження інновацій, і навчальні програми залишалися жорстко прив'язаними до планових завдань економіки.

Таким чином, порівняння розвитку професійної освіти Львівщини та Донеччини демонструє суттєві регіональні відмінності: західні території відрізнялися більшою автономією, інтеграцією теоретичної освіти та раннім розвитком дуальної системи, тоді як у східних регіонах професійна освіта розвивалася відповідно до потреб важкої промисловості та централізованого управління. Розуміння цих регіональних особливостей є важливим для аналізу сучасних реформ професійної освіти в Україні, зокрема для розроблення диференційованих програм підготовки кадрів, що враховують історичний досвід, економічні умови та потреби ринку праці у різних регіонах.

Після здобуття незалежності Україна розпочала реформування системи професійної освіти відповідно до європейських стандартів. Наразі в систему впроваджуються елементи дуальної освіти, створюються центри професійної досконалості, розширюється автономія закладів тощо. Водночас зберігаються проблеми недостатнього фінансування, низького соціального престижу робітничих професій і розриву між освітніми програмами та потребами ринку праці. Розвиток професійної освіти на Донбасі в цей період продовжував відповідати потребам регіональної економіки. Однак з 2014 р. через збройний конфлікт у регіоні робота багатьох освітніх закладів була призупинена або переміщена. Конфлікт призвів до руйнування матеріально-технічної бази, скорочення контингенту учнів і порушення взаємодії з місцевими підприємствами, що суттєво уповільнило розвиток професійної освіти в цьому регіоні. Водночас частина закладів була інтегрована в систему освіти інших регіонів України, а реформування професійної освіти в умовах євроінтеграції ставить завдання відновлення та модернізації професійної підготовки для постраждалих територій Донбасу.

Здійснений компаративний аналіз становлення та розвитку професійної освіти в Україні та країнах Європи засвідчує наявність принципових структурних і функціональних відмінностей, які стосуються управління, взаємодії з ринком праці, соціального престижу та адаптивності освітніх програм.

По-перше, українська система професійної освіти історично формувалася в межах централізованої управлінської моделі, де стратегічні рішення, стандарти та фінансування переважно визначаються на державному рівні. Натомість у більшості країн ЄС управління має партнерський, або корпоративістський характер. Так, до формування політики активно залучаються роботодавці, галузеві об'єднання, торгово-промислові палати та профспілки. Такий формат забезпечує баланс між державними інтересами та потребами економіки.

По-друге, взаємодія закладів професійної освіти з роботодавцями в Україні перебуває на етапі інституційного становлення. Хоча механізми державно-приватного партнерства поступово розвиваються, проте вони ще не є системно вбудованими в модель підготовки кадрів. Для порівняння, у Німеччині та Австрії зв'язок освіти та виробництва реалізується через дуальну систему, у межах якої підприємства є повноправними суб'єктами освітнього процесу: вони беруть участь у формуванні стандартів, фінансують підготовку та забезпечують практичне навчання безпосередньо на робочих місцях.

По-третє, соціальний статус професійної освіти в Україні традиційно поступається академічній (університетській) траєкторії, що зумовлює нижчий рівень престижу та мотивації вступників. У країнах із розвинутою дуальною моделлю професійна підготовка має високий соціальний рейтинг, гарантує конкурентоспроможну оплату праці та стабільні перспективи працевлаштування, що підвищує її економічну привабливість.

По-четверте, європейські системи професійної освіти демонструють вищий рівень гнучкості й оперативності в оновленні змісту навчання. Завдяки тісній інтеграції з бізнесом і галузевими структурами вони швидше адаптують програми до цифровізації, автоматизації виробництва та технологічних інновацій. В українських реаліях процес оновлення стандартів і освітніх програм часто є тривалішим через складні адміністративні процедури та обмежені ресурси. Отже, ключові відмінності між українською та європейськими моделями професійної освіти полягають у характері управління, рівні інтеграції з ринком праці, соціальній легітиматії та адаптивності до технологічних трансформацій, що безпосередньо впливає на ефективність підготовки конкурентоспроможних фахівців.

Висновки. Таким чином, історичний розвиток професійної освіти в Україні має спільні європейські корені, однак відзначається специфікою, що зумовлена імперським і радянським впливом. Сучасний етап характеризується поступовим переходом до європейської моделі, що базується на принципах компетентнісного підходу, децентралізації та соціального партнерства.

Так, становлення та розвиток професійної освіти в Україні та країнах Європи має спільну ремісничу підґрунтя, проте відрізняється ступенем інституціоналізації та автономності. Українська система історично розвивалася в умовах централізованого управління, тоді як західноєвропейська система професійної освіти розвивалася в межах партнерської моделі.

Сучасні реформи спрямовані на гармонізацію української системи професійної освіти з європейськими стандартами, що передбачає впровадження дуальної освіти, компетентного підходу та інтеграцію сучасних технологій у навчальний процес. Подальший розвиток професійної освіти в Україні потребує посилення взаємодії з роботодавцями на всіх рівнях – від планування навчальних програм до безпосередньої практичної підготовки учнів і студентів. Це дасть змогу не лише адаптувати зміст освіти до реальних потреб ринку праці, а й забезпечити випускникам конкурентні переваги в професійній кар'єрі. Не менш важливим є підвищення суспільного престижу професійного навчання, формування позитивного ставлення

до професій, розвиток культури безперервного професійного навчання, а також популяризація успішних прикладів кар'єрного росту випускників. Для цього необхідна комплексна стратегія, що передбачає реформування освітніх стандартів, модернізацію матеріально-технічної бази закладів, активне залучення бізнесу та громадських організацій, а також створення умов для інтеграції професійної освіти в систему вищої та додаткової освіти.

У результаті реалізації цих заходів українська система професійної освіти має стати більш гнучкою, сучасною та соціально привабливою, здатною забезпечувати висококваліфікованими кадрами як національний ринок праці, так і інтеграцію в європейський освітній простір. Це створює передумови для сталого розвитку економіки та підвищення загальної конкурентоспроможності країни на міжнародній арені.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому аналізі регіональних моделей професійної освіти, розвитку дуальної форми навчання та порівняльних дослідженнях із країнами Європейського Союзу.

Використані літературні джерела

1. Бондарчук В. П. Історія української освіти: монографія. Київ: Либідь, 2008. 312 с.
2. Головка О. В. Професійна освіта в Україні: історія, теорія, перспективи розвитку: монографія. Харків: Основа, 2015. 368 с.
3. Лукашевська І. М. Історія педагогіки: навч. посіб. Львів: Новий Світ-2000, 2019. 256 с.
4. European Centre for the Development of Vocational Training (Cedefop). Vocational education and training in Europe: Ukraine. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020. 96 p.
5. European Centre for the Development of Vocational Training (Cedefop). The changing nature and role of vocational education and training in Europe. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017. 306 p.
6. Organisation for Economic Co-operation and Development. Education at a Glance 2022: OECD Indicators. Paris: OECD Publishing, 2022. 490 p.

References

1. Bondarchuk, V. P. (2008). Istoriiia ukrainskoi osvity [History of Ukrainian education]. Kyiv. 312 p. [in Ukrainian].
2. Holovko, O. V. (2015). Profesiina osvita v Ukraini: istoriia, teoriia, perspektyvy rozvytku [Vocational education in Ukraine: history, theory, prospects of development]. Kharkiv. 368 p. [in Ukrainian].
3. Lukashevskia, I. M. (2019). Istoriiia pedahohiky [History of pedagogy]. Lviv. 256 p. [in Ukrainian].
4. (2020). European Centre for the Development of Vocational Training (Cedefop). Vocational education and training in Europe: Ukraine. Luxembourg. 96 p.
5. (2017). European Centre for the Development of Vocational Training (Cedefop). The changing nature and role of vocational education and training in Europe. Luxembourg. 306 p.
6. (2022). Organisation for Economic Co-operation and Development. Education at a Glance 2022: OECD Indicators. Paris. 490 p.

*Прийнято 13 лютого 2026 року.
Затверджено 6 березня 2026 року.
Опубліковано 31 березня 2026 року.*

Матеріал ліцензується на умовах міжнародної ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0).